

JAK PŘEMÝŠLÍ SÉRIOVÍ VRAZI

KERRY DAYNES

ODVRÁCENÁ
STRANA
MYSLI

**ODVRÁCENÁ
STRANA
MYSLI**

Copyright © Kerry Daynes 2019

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Michal Čermák, 2023

Cover © Zhivko P. Petrov, 2023

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2023

twitter.com/knihydobrovsky

www.facebook.com/KnihyDobrovsky.cz

ISBN 978-80-277-3811-3 (pdf)

KERY DAXNES

**ODVRÁCENÁ
STRANA
MYSLI**

přeložil Michal Čermák

VENDETA

Obsah

Poznámka autorky

Úvod

Kapitola 1

Kapitola 2

Kapitola 3

Kapitola 4

Kapitola 5

Kapitola 6

Kapitola 7

Kapitola 8

Kapitola 9

Kapitola 10

Kapitola 11

Závěr

Poznámky a další literatura

Poděkování

Mámě, tátovi a mojí starší sestře

POZNÁMKA AUTORKY

Příběhy v této knize jsou založeny na mých vzpomínkách, zkušenostech a životě forenzní psycholožky. Jména osob a některé další identifikační údaje byly pozměněny z důvodu ochrany soukromí nevinných i právoplatně odsouzených. A taky, abych ochránila sama sebe. U soudu už jsem strávila času víc než dost.

*„A pokud dlouho hledíte do propasti,
tak i propast bude hledět do vás.“*

FRIEDRICH NIETZSCHE

ÚVOD

Někdy pomáháte svým pacientům porozumět vy a někdy pomůžou zas oni vám.

Mauriceovi bylo přes osmdesát a jeho vysoká a štíhlá postava byla tak zkřivená artritidou, že z dálky vypadal jako stará vrba. Vrba oblečená jako Simon Cowell v kalhotách s vysokým pasem a přiléhavém bílém tričku. A kromě toho měl taky skleněné oko, kvůli kterému trochu šilhal, což jen umocňovalo celkově nevyrovnaný dojem.

Nebyl můj pacient, ale patřil k dlouhodobým rezidentům nemocničního oddělení s ostrahou, kam jsem právě nastoupila jako psycholožka těsně před udělením licence. Nemocnice se nacházela na okraji chudého, rozlehlého sídliště na periferii depresivního města na severu Anglie. Dalo by se říct, že to bylo celkem drsné místo.

Pokud vás samotné nedrželi v zařízení s ostrahou na základě zákona o duševním zdraví, tak pro vás může být těžké rozeznat tento typ ústavu od starého dobrého vězení. Tato zařízení se ke svým hostům ovšem chovají velmi odlišně. Ve vězení je vše podřízeno potřebě zajistit bezpečnost a ochranu veřejnosti.

V nemocnicích s ostrahou, jako je tato, panuje snaha lidi omezovat co nejméně, spolupracovat s nimi a aktivně o ně pečovat, ne je jen držet stranou od ostatních. Podobně jako vězni nejsou ani lidé v těchto zařízeních svobodní. Má se totiž za to, že představují nebezpečí nejen pro sebe, ale zejména pro své okolí. Jelikož jsou tato zařízení mnohdy rozdělena na menší, až domácké části zahrnující společné prostory, není až tak neobvyklé, že členové personálu obědvají společně s pacienty.

A tak se stalo, že jsem v úterý a ve čtvrtek obvykle chodila do křídla budovy, kde žil Maurice, a trávila svou polední pauzu s obyvateli Miltonova oddělení.

V Mauriceových psychiatrických zprávách se opakovaně objevovaly zmínky o tom, že trpí „sadistickou sexuální poruchou“. Neuniklo mi, jak moc ironická je volba slova „trpí“. Sexuální sadisté zažívají intenzivní sexuální vzrušení v reakci na bolest, ponižování nebo trýznění jiné živé bytosti. Nelze to zaměňovat s občasným plácáním nebo s kreativnějšími hrátkami, do kterých se vědomě pouštějí v latexu odění fanoušci BDSM. Sexuální sadismus je považován za poruchu – a poruchu máme v podstatě na všechno –, pokud jedinec uspokojuje své potřeby na někom, kdo s tím nesouhlasí. To vyvolává otázku: Kdo tu ve skutečnosti trpí?

U Maurice to znamenalo, že rád cíhal na odlehlých místech a na nic netušící dívky a ženy vytasil své genitálie. Šok a zděšení v jejich tvářích pro něj byly zdrojem velkého osobního a sexuálního uspokojení. Jeho záliba v tomto velmi dostupném vzrušení ho zmlada dostala nakrátko do vězení, ale nebylo divu, že ho to nijak neomezilo. Po propuštění z nápravného zařízení se rozhodl jít o krok dál. V jeho domě byly nalezeny dvě mrtvé ženy s mnoha bodnými ranami různé hloubky, převážně v oblasti prsou. Přesný

postup typický pro někoho, koho těší cizí utrpení. A Maurice se tak stal trvalým obyvatelem nemocnice s ostrahou a nikam se nechystal. Už nikdy.

Jednoho dne jsem v jídelně obědvala polévku a rohlík. Maurice ke mně přišel zezadu a doslova mrknutím oka vyklepl svou oční protézu do mého rajčatového krému Heinz. Než jsem si uvědomila, co se děje, byla jsem celá pokrytá červenými cákanci a moje polévka na mě zírala.

Bylo mi 24 a ještě jsem se měla co učit. Neovládla jsem se a poskytla jsem Mauriceovi přesně tu odezvu, ve kterou doufal. Vykřikla jsem, vyskočila ze židle a moje bělostná britská pleť nabrala ještě bledší odstín. Kdo by se nelekl oční bulvy v polévce?

O Mauriceově skleněném oku jsem věděla, ale ukázalo se, že když uvidíte oko, jak vám plave v polévce, mozek vám instinktivně řekne, že jde o opravdovou bulvu. Rosolovitý kus něčího těla. Rozumné vysvětlení, že se ve skutečnosti nejedná o nic víc než o obří skleněnku, se dostaví až o chvíli později, když už jste si zakřičeli.

Rychle jsem se mu podívala do tváře, na tu propadlou štěrbinu, ve které bývalo jeho oko, a na jeho zdravé oko, které upřeně sledovalo, co udělám – a všimla jsem si náznaku úsměvu, když ho odváděl ošetřovatel. Začala jsem si v duchu nadávat. Tenhle stařík mě právě převezl.

Byl to příklad „zločinné paralely“, tedy když se někdo chová podle vzoru, který se podobá nebo slouží stejné funkci jako jeho kriminální chování. Pro Maurice byl pocit vítězství, když se mu podařilo vyvolat strach a znechucení na tváři přítomné ženy prostřednictvím náhlého odhalení konkrétní části těla, tak dobrý, jak jen to bylo v omezeních nemocničního prostředí možné.

Bylo mi opravdu trapně, že jsem padla do jeho léčky. To setkání mě ale o mojí profesi hodně naučilo. Jak se vypořádat s problémem, jako je Maurice? Záhada tohoto muže a způsobu, jakým jsem na něj reagovala, je výzvou, která je jádrem celé forenzní psychologie, jíž se zabývám každý den.

Někomu se může zdát, že Mauriceův případ má snadné řešení. Stačí mu sebrat falešnou oční bulvu. Já ale na rozdíl od něj nejsem sadista. Nechci trestat ani ponížovat lidi, se kterými pracuji. A stejně by to neřešilo hlavní problém – jeho potřebu šokovat a sexuální uspokojení, které z toho měl. Kdybychom mu to skleněné oko sebrali, jeho pudy by si našly jiný způsob, jak se projevit. A nezapomínejme, že odejmutí částí těla, protézy nevyjímaje, přináší dost nepříjemné otázky týkající se lidských práv.

Najdou se tací, kteří budou tvrdit, že si koleduji o potíže jen tím, že obědvám ve stejné místnosti jako Maurice. Každý, kdo má všech pět pohromadě, přece musí čekat, že po něm ten odsouzený násilník – přinejmenším obrazně – hodí očkem. To ale přenáší odpovědnost za změnu chování, tedy najít si jiné místo na jídlo, na oběť (v tomto případě mě). A mým úkolem je pomáhat mužům, jako je Maurice, aby *oni* změnili své chování. Navíc odebrat danému problému potřebný kyslík, což v případě Maurice byla možnost potkávat se s ženami, ho nemusí nutně vyřešit. Může ho to naopak prohloubit.

Skutečné násilí by mi mohlo ublížit, ale okem v polévce se můžu maximálně udávit. Ten den jsem si uvědomila, že nejúčinnější způsob, jak se v tomto prostředí, kde to bylo bezpečné, lze vypořádat s nepříjemným chováním, je ho prostě ignorovat. Každý rodič malého dítěte to dobře zná. Je to úplně základní behavioristická technika. (Behavioristé jsou jasně na jedné straně debaty přirozenost

versus výchova. Tvrdí, že se všichni rodíme jako nepopsaný list a děláme něco jen proto, že jsme se to naučili od jiných lidí. Pak v tomto chování pokračujeme v závislosti na tom, do jaké míry je odměňováno nebo trestáno.) A každý rodič malého dítěte potvrdí, že nereagovat podle očekávání je mnohdy to nejtěžší.

Když se Maurice vytratil a moje srdce přestalo bušit, uvědomila jsem si, že pokud mám v tomto odvětví uspět, jestli mám někdy dokázat najít ta nejlepší řešení problémů svých pacientů, musím se naučit překonat své vlastní emocionální reakce. Potřebovala jsem zvládnout svůj vlastní zdravý, automatický odpor ke znepokojivému chování a pokračovat bez ohledu na něj.

Nezbývalo mi než odsunout bulvu stranou a dojít svou polévku.

*

Oběd s Mauricem byl jen jedním z mnoha výjimečných zážitků, které se mi přihodily během mé dvacetileté kariéry forenzní psycholožky. Pracovala jsem s těmi nejproblematičtějšími a nejznepokojivějšími pachatelí ve věznicích, nemocnicích, u soudu a na policejních stanicích, ve městech a komunitách, jako je ta vaše. Tyto zkušenosti nesmazatelně změnily mě i můj pohled na svět.

Někdy se o mně mluví jako o kriminální psycholožce, což zní, jako bych byla na výplatní listině mafie. Ve skutečnosti mám s kriminologií (studium trendů kriminality a její prevence) společného jen velmi málo. Nevěnuji se ani detektivní práci (žádné skládání podezřelých k zemi) či patologii (žádné porcování mrtvých těl – i když mi jeden sériový vrah jednou ukázal, jak naporcovat krocana).

Všichni pachatelé i oběti zločinů jsou lidé. A o nich je forenzní psychologie.

Velká část mé práce spočívá ve snaze omezit recidivu mezi těmi, kteří se dopustili trestných činů a dosáhnout tak skutečného cíle, tedy udělat ze světa bezpečnější místo. K tomu využívám vědecké metody psychologie a snažím se porozumět duševním procesům, které stojí za trestnou činností. Výzvou pro psychology pak je pokusit se podniknout kroky, které pomohou dané osobě změnit její chování a začít nový život jako napravený, zákonů dbalý občan. To je náš svatý grál. Častěji však radím ostatním, jak bezpečně a vhodně reagovat na různé formy extrémního chování, žhářstvím počínaje a zabíjením dětí konče. Moje hodnocení, posudky a svědectví pomáhají při rozhodování soudcům, porotám, komisím pro podmíněné propuštění, policii a týmům zaměřeným na duševní zdraví. A to jsou rozhodnutí, která mohou zásadně ovlivnit lidské životy.

Tato role je podivně vklíněna mezi trestní právo a systém péče o duševní zdraví. Tyto přetížené a přirozeně nedokonalé instituce jsou jako pár starých a zmatených manželů, jako prarodiče z knihy *Karlík a továrnu na čokoládu* Roalda Dahla, kteří musejí sdílet lůžko, ze kterého se nemohou dostat, jelikož jsou příliš pomalí a schvácení životem.

Lidem, se kterými pracuji, říkám raději „klienti“. Může to znít až příliš politicky korektně, jako bych byla spíš manikérka než forenzní psychologka, ale já používám tento termín jako uctivou záštitu pro širokou škálu lidí, se kterými přicházím do styku. Nedá se přehlédnout, že většina mých klientů jsou muži, ale příležitostně jde i o ženy. Pracuji jak s oběťmi, tak s pachateli. Často se ukáže, že moji klienti byli v určitém okamžiku svého života obojím.

Lidé byli vždy chorobně fascinováni zločinem a zločinci – od teorií o Jacku Rozparovači až po kontroverzní odsouzení Stevena Averyho. Platí to zejména v případech, které jsou v rozporu s nejposvátnějšími hodnotami společnosti a zahrnují brutální násilné a sexuální zločiny, které jsou pro nás všechny zcela nepochopitelné. Pro ty z nás, kteří hrají podle pravidel, je jen málo věcí tak zajímavých a dráždivých jako lidé, kteří se rozhodnou toto všechno zničit. Není tedy asi žádným překvapením, že naše zpravodajství a zábavní kanály překypují příběhy ze světa zločinu, a je těžké si představit, že bychom mohli tuto žízeň někdy ukojit.

Často se však tyto příběhy zaměřují na to, co je ve skutečnosti jen malou kapitolou většího příběhu. Vyprávějí o spáchaném zločinu, o následném vyšetřování, o soudním procesu a o vynesení rozsudku. To, co se děje poté, se ukazuje zřídkakdy. Jako by zločinci a všechny důsledky jejich činu zmizely v oblacích kouře. Život však pro tuto osobu nekončí, a nekončí ani pro její rodinu nebo její oběti. Musí se s tím naučit žít, a to navždy. Psycholog se může do příběhu zapojit kdykoli, ale často se stáváme klíčovými postavami až ve chvíli, kdy soudní řízení skončilo, kdy opadne zájem médií a veřejnosti.

O příbězích, které jsem si vybrala, se v novinách pravděpodobně nedočtete. Odhalují každodenní práci forenzního psychologa, v celé její frustrující, rozporuplné a jen občas život potvrzující realitě.

Tyto konkrétní příběhy jsem sem zařadila z mnoha důvodů. Některé jsou skutečně srdcervoucí, jiné vzrušující a některé jsou

prostě jen divné. Společné mají to, že mě každý z nich nějak ovlivnil a že nabízejí vhléd do extrémů našeho sdíleného lidství.

Otázka, kterou mi lidé kladou snad nejčastěji, ať už ji pokládá taxikář, který mě ten den někam veze, nebo soudce, který chce znát můj odborný názor, je tato: Co je s těmi lidmi sakra špatně? Někdy je to řečeno opatrně, jindy přímo, ale každý chce ve skutečnosti vědět totéž. Jak moc musí být někdo porouchaný, aby se dopustil závažného trestného činu? Protože jakmile víme, co je s někým špatně, můžeme ho vyléčit, že? Nebo ho zavřít někam, kde nikdo nepřijde k úhoně. Trvalo mi dlouho, příliš dlouho, než mi došlo, že si pokládáme špatnou otázku.

KAPITOLA 1

Tady žijí příšery

*To, jak civilizovaná společnost je, poznáme, když
nahlédneme do jejích věznic.*

FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ

Když lidem řeknu, že jsem forenzní psychologka, obvykle vyjádří překvapení a váhají, jak mi co nejuctivěji sdělit, že nevypadám tak, jak by měl forenzní psycholog vypadat (většina lidí má stále za to, že přijatelným modelem je Cracker, světem unavený alkoholik a hazardní hráč, kterého hrál Robbie Coltrane v televizním seriálu z 90. let). Často mi říkají, že jsem příliš drobná nebo snad moc křehká. Někdy rukama neohrabaně naznačí jakési přesýpací hodiny. Co vidí a bohužel velmi nešťastně sdělují, je to, že jsem žena.

Ve skutečnosti většina forezních psychologů, co znám, jsou ženy. Ženy tvoří 73 procent členů Britské psychologické společnosti (profesní organizace praktikujících psychologů ve Spojeném království), a v její forenzní divizi je to dokonce neuvěřitelných

80 procent.¹ Proč tolik chromozomů X? Nemohu mluvit za těch ostatních 2 035 žen, ale mě osobně psychologie oslovila, protože mi nabídla způsob, jak dávat věcem smysl a poskytovala modely a teorie pro pochopení jinak nesrozumitelného světa. Zdálo se, že mít takový návod k použití slibuje bezpečí a jistotu. A také skutečnost, že je nekonečně fascinující mít vlastní vhled do mysli někoho jiného. To mě svádělo.

Pokud mám být k sobě upřímná, tak mě také ovlivnil student práv, jehož jméno nikdy nezapomenu: Stephen P. English. Mé rozhodnutí zvolit si i právnickou nastavbu v rámci studia psychologie na Sheffieldské univerzitě souviselo, jako všechna nejlepší rozhodnutí v prvním týdnu prvního ročníku, s vlivem hormonů a levného alkoholu. Vzala jsem si právo prostě proto, abych se mohla ze zadní části přednáškové místnosti dívat na jeho krásnou hlavu a přemýšlet, co to P asi znamená. Perfektní? Pekáč buchet? Pravděpodobně.

Moje první setkání s právem tak byla docela náhoda. Forenzní psychologie (forenzní pochází z latinského *forum*, náměstí a místo, kde se konaly soudy) se ale najednou zdála být rozumná kariévní volba. Jelikož šťastné konce existují jen v pohádkách, nikdy jsem nesebrala odvalu oslovit Stephena P. Englishe, a nakonec jsem chodila po celou dobu studia se starším doktorandem. Měl dlouhé tmavé vlasy, neustále kouřil balená cigára a nosil voskovaný kabát až na zem. Když přšelo, což bylo v Sheffieldu pořád, nosil ladící klobouk s širokou krepkou. Do studentského baru vcházel jako Clint Eastwood do saloonu. Když byl opilý nebo zfetovaný, což bylo v podstatě pořád, tak na něj padal splín a prohlašoval: „Žádná spravedlnost neexistuje, existujeme jen my.“ Neměla jsem tušení, o čem to mluví, a mám podezření, že ani on ne.

Jako mladá dívka jsem často trávila sobotní večery u babičky a sledovala špagetové westerny na její černobílé televizi. Byla tradiční irská katolička, hlava rodiny, která vždycky nějak dokázala působit o padesát let starší, než byla: solidní trvalá v modrém odstínu, krimplenové šaty a plastová čepice proti dešti. Pracovala v Manchesteru v továrně na jogurty a součástí uniformy byly zelené gumáky, takže je měla celá rodina. Seděly jsme a dívaly se na kovbojky nebo cokoli, v čem hrál John Wayne. Babička měla nejradši film *Tichý muž*. Mně se taky líbil, protože Maureen O'Haraová byla jediná filmová hvězda se zrzavými vlasy, kterou jsem kdy viděla. Dlouho předtím, než přišly do módy. Žili jsme tam babička, já a Joey, žlutý kanárek mého prastrýce Johna. Lidé, kteří dělali špatné věci – „zlobivci“, jak jim říkala moje babička, kdykoli se zrovna ukázali na obrazovce – mi připadali uklidňujícím způsobem odlišní, dokonce jako z jiné planety.

Filmy, které jsem sledovala s babičkou, mi vštípily jasnou představu o dobru a zlu a víru v nevyhnutelné vítězství hodných lidí, a moje dětství bylo díky tomu ještě šťastnější. Měla jsem to štěstí, že mě rodiče vychovávali v pohodlí a klidu. Zločin prostě neovlivnil mě, mou rodinu ani nikoho, koho jsem v té době znala. V raném dospívání jsem se se skutečnými padouchy nejčastěji setkávala v podobě varování před úchyly v parku, která jsem slyšávala od dívek ve škole, nebo občasně zprávy o vykradeném sousedovi. To až noční, přiořipilé rozhovory o zákonech a pořádku, co jsem vedla na univerzitě, podnítily mé rostoucí povědomí a zájem o velké kriminální příběhy té doby.

Během let, kdy jsem studovala na univerzitě (1992 až 1995), se právo a pořádek staly prubířským kamenem politického programu. V únoru 1993 Robert Thompson a Jon Venables mučili a zavraždili dvouletého Jamese Bulgera. Národ sledoval záběry z průmyslových kamer, na kterých Jamieho jeden z jeho vrahů odvádí z nákupního centra New Strand, a semknul se v hrůze a vzteku. Bulvární noviny psaly na plné obrátky (s vrahy nelze mít soucit, ani když jim je deset, nebo možná právě proto, že jim je deset) a obě hlavní politické strany spatřily možnost získat hlasy voličů tím, že zaujmou tvrdý postoj vůči kriminalitě.

Navzdory tomu, že desetiletí vrazi jsou jen vzácnost, stínový ministr vnitra Tony Blair rychle prohlásil, že tento případ je známkou „pokleslého“ morálního stavu země pod vládou toryů a zároveň zahájil kampaň labouristů se sloganem „tvrdě proti zločinu, tvrdě proti příčinám kriminality“. Několik dní po zatčení Jamesových vrahů John Major, tehdejší premiér, reagoval výzvou, aby společnost „více odsuzovala, a méně se snažila rozumět“. Byl to začátek prudkého růstu počtu vězňů. Ten se během mé kariéry více než zdvojnásobil, a to z přibližně 44 000, když jsem v roce 1992 začala studovat, na téměř 87 000 v roce 2018.²

Věznice jsou největším zaměstnavatelem forenzních psychologů ve Velké Británii, takže jsem hned věděla, že budu muset získat nějaké pracovní zkušenosti *uvnitř věznic*. Vězeňští psychologové vedou různé programy zaměřené na chování odsouzených, které slibují, že změní myšlení pachatelů a sníží riziko recidivy po propuštění. I to bylo součástí tvrdého a údajně účinného postoje ke kriminalitě. Veřejnost tomu uvěřila a do těchto programů začaly

téct miliony liber z kapes daňových poplatníků. Pro mě vězení nebylo jen trestem nebo odstrašujícím prostředkem, ale i místem rehabilitace a nápravy. Chtěla jsem si vyhrnout rukávy a zapojit se do práce. Dokonce jsem se přihlásila jako dobrovolnice mediátorka do programu pro pachatele a jejich oběti (většinou šlo hlavně o to, aby se obě strany nedostaly do křížku) a prošla jsem školením, abych mohla pracovat jako přidělená dospělá osoba. To znamenalo sedět na policejní stanici u výslechů nezletilých, osob s poruchami učení nebo s duševními potížemi. Tehdy mi ještě nedocházelo, že bych taky takovou přidělenou osobu potřebovala.

Věznice HMP Manchester, před tamějšími násilnostmi nazývaná Strangeways, byla první, do které jsem vkročila, i když to bylo jen na krátkou dobu. Zrovna jsem oslavila dvacáté narozeniny. Podařilo se mi domluvit si krátký pohovor s vězeňským psychologem a následnou prohlídku křídel E a F, která byla směsicí cel a vzdělávacích místností. Vězeňský dozorce se nijak nesnažil zakrýt skutečnost, že mě tam prováděl jen z povinnosti. Popoháněl mě po „dvojkách“ (mezipatrech) křídla E. Lesklé natřené cihly, modré kovové dveře a samé zábradlí. V HMP Manchester bylo jen málo přirozeného světla a zapáchalo to tam podobně jako ve studentských bytech, ve kterých jsem bydlela. Cupitala jsem za svým doprovodem, a jak jsem procházela kolem cel, usmívala jsem se na vězně, na muže v identických šedých mikinách, kteří vycházeli z identických cel natřených na fialovo. Když se prostorem rozezněly výkřiky „Mňau!“, které se šířily jako zvuková mexická vlna pod viktoriánskými klenbami, zeptala jsem se ho, proč to dělají. On jen obrátil oči v sloup. (Pokud jste to neuhodli, bylo to proto, aby upozornili spoluvězně, že přišla nějaká kočička.)

*

Atmosféra v HMP Wakefield byla znatelně méně radostná. Bylo léto 1996, měla jsem rok po studiích, Spice Girls byly na prvním místě hitparády a já jsem se opravdu chtěla stát forenzní psychologkou. Napsala jsem do všech věznic v severní Anglii a nabízela své služby jako dobrovolnice. Wakefield – pro své obyvatele známý jako podpaží Yorkshiru – bylo jediné místo, které odpovědělo. Měli pro mě projekt. Nebylo to placené, ale mně to bylo jedno. Měla jsem v plánu sama snížit kriminalitu a tady byla příležitost, jak dostat do životopisu opravdové zkušenosti. Kromě toho jsem dostávala podporu 36 liber týdně, a kdybych se zúčastnila pracovního školení, dostala bych k tomu ještě *deset liber navíc*. Koupila jsem si nový oblek v C&A a našla jsem si ošuntělý bytček nad čínským bistroem. Dámy a pánové, jsem tady.

Průměrný vězeň v HMP Wakefield byl starší než ta hlučná parta ve Strangeways a měl si odsedět mnohem delší dobu. Neobtěžovali se na mě pokřikovat a většinou by si to ani nedovolili – úroveň institucionální kontroly byla příliš silná. Mluvíme tu o vězních kategorie A a B, tedy těch, které opravdu nemáte nechat utéct. (Vězni kategorie A vyžadují maximální ostrahu, protože jejich útěk by byl velmi nebezpečný pro veřejnost nebo národní bezpečnost. Osoby na seznamu B představují relativně menší nebezpečí, ale stejně jim to nechcete usnadňovat.) Sexuální delikventi tvořili přibližně 10 procent všech vězňů ve Spojeném království, ve Wakefieldu ale tvořili většinu. Mnozí z nich patřili k těm nejproslulejším a nejodsuzovanějším pachatelům. Právě z toho důvodu jsou novináři tímto místem posedlí. V médiích se mu stále říkává Sídlo příšer.

Příšery mě v dětství děsily. Můj otec mě jednou nechal vzhůru dlouho do noci, abych se mohla dívat na *Netvor z Černé laguny* (jsem dítě sedmdesátých let minulého století, všechny mé kulturní odkazy pocházejí z televize). Moje máma měla noční směnu v psychiatrické léčebně, takže nám nemohla připomenout, že to je opravdu špatný nápad. Nevím, proč si myslel, že se mi to bude líbit, potom co mě museli vyvést z kina během prvních deseti minut promítání *E. T. Mimoszemšťan*, protože jsem se bála malého mimoszemšťánka. Zvládla jsem asi tři minuty *Černé laguny*, než se dostavil děs. Z vody se vynořila šupinatá ruka s plovacími blánami, ale tělo nebylo vidět. Ruka se zas pomalu ponořila pod hladinu a v písku zůstaly jen stopy po drápech. Nějak mi přišlo děsivější nevědět, co je k tomu pařátu připevněno, než vidět celého netvora. Během těch prvních minut hororu z padesátých let jsem možná začala tušit, že nebezpečné věci nejsou vždycky na očích.

*

Ve Wakefeldu bylo vězení už od 16. století, ale většina stávajících budov je viktoriánská: dlouhé, víceúrovňové galerie cel, uspořádané ve tvaru hvězdice kolem centrálního uzlu. Představte si to jako rozbitý hodinový ciferník. Věznice s radiálním uspořádáním byly inspirovány „panoptikem“ Jeremyho Benthama, anglického filozofa z 18. století. Podle jeho představy může v takto postavené budově všechny cely snadno kontrolovat jeden hlídač stojící uprostřed. Vězni tak měli cítit tíhu neustálého případného dohledu, což mělo mít pozitivní dopad na jejich chování. V praxi se samozřejmě ví, že není možné sledovat všechny a stále, a pokud máte v plánu nějakou neplechu, prostě si v cele počkáte na vhodný

okamžik. Když jsem tam pracovala, nebylo nijak neobvyklé, že se občas pod okny na vnější zdi bloku A objevil mrtvý holub. Vězni je krmili skrz otvory, které se v průběhu let vytlámaly. A pak, když na ně přišla chuť, jim zlomili vaz a zbytek nechali na gravitaci, nejlépe zrovna ve chvíli, kdy pod nimi procházel zaměstnanec věznice.

Wakefieldský tým psychologů mi nabídl, abych se zapojila do jejich výzkumného projektu a vyzpovídala všechny vězně, kteří sexuálně napadli a zabili nějakou ženu. Měla jsem zjistit, jak k útoku došlo a jak se z násilníka stal vrah. Mým úkolem bylo shromáždit informace, které by se mohly později analyzovat pomocí typologie pro sexuální násilníky: zda si kompenzovali sexuální nedostatečnost, hrál tam roli vztek, snaha o získání pocitu moci a kontroly, sadismus nebo oportunistus. Informace, které jsem shromáždila, měly pomoci vypracovat návod pro ženy, jak se chovat při sexuálním útoku. Princip měl být, že v okamžiku, kdy je žena fyzicky a psychicky přemožená násilníkem, by mohla rychle identifikovat typ útočníka a nějakým způsobem upravit své chování, aby se vyhnula možnému zabití.

Je dost zarážející, že jim tato práce přišla vhodná pro mladou absolventku bez výcviku a zkušeností. Obtížně pochopitelné je také, že to někdo považoval za vhodné téma výzkumu, i když to zjevně klade odpovědnost za míru závažnosti útoku na oběť, a ne na násilníka, který na ni brutálně útočí. Dovedu si představit ten leták, který byste si mohli vyzvednout v ordinaci lékaře: „Dámy! Nenechte se zavraždit kvůli své žalostné nevědomosti! Vždycky jsme doporučovali, abyste se nenechaly znásilnit, ale pokud se to stane, postupujte podle tohoto praktického návodu.“